

13. Immunity law. Encyclopædia Britannica, Inc. URL: <https://www.britannica.com/topic/immunity-law>

14. Immunity. Dictionary.law. ALM Global, LLC. URL: <https://dictionary.law.com/default.aspx?selected=897>

Луценко Юрій Васильович,

Рада національної безпеки і оборони
України, доктор юридичних наук, професор

Тарасюк Анатолій Васильович,

Державне бюро розслідувань, доктор
юридичних наук, професор

БОРІТЬБА ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ ТА КОНФІДЕНЦІЙНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Організована злочинність і боротьба з нею в нашій державі є надзвичайно складною, актуальною та гострою проблемою сьогодення. Нестабільність політичної та економічної обстановки в суспільстві, недосконалість механізму державного управління та відсутність дієвого суспільного контролю за діяльністю органів державної влади, стрімке зниження життєвого рівня більшості населення, а, також, ряд інших факторів створили підґрунтя для розвитку організованої злочинності. Зростання масштабів організованої злочинності, поширення її впливу практично на всі сфери суспільних відносин, у тому числі, намагання окремих її представників контролювати політичні та економічні процеси в державі, створюють реальну загрозу національній безпеці, висувають перед суб'єктами боротьби зі злочинністю все нові завдання та зумовлюють пошук дієвих заходів, спрямованих на протидію зазначеному негативному явищу сьогодення [2, с. 157–158; 3, с. 365–367; 4, с. 389–390; 5, с. 257; 8, 65–67; 9, с. 524–526].

Беручи до уваги викладене, правоохоронні органи, відповідно до своїх повноважень, зобов'язані постійно здійснювати наступальну боротьбу зі злочинністю. У зв'язку з цим, вагомого значення набуває інститут конфіденційного співробітництва, в якому особа, що виконує спеціальне завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності відіграє одну з ключових ролей у боротьбі зі злочинністю.

Загалом виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованих злочинних угруповань – це особливий вид завдання з попередження чи розкриття діяльності організованої групи або злочинної організації, виконувати яке можливо, лише беручи участь у злочинній діяльності вказаних угруповань, з метою входження у довіру та отримання необхідної інформації [1, с. 95]. Сьогодні окреслений напрям протидії злочинності

є достатньо врегульованим не лише на рівні КПК України, але й у нормах низки інших нормативно-правових актів. Так, відповідно до ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [6], оперативні підрозділи мають право «виконувати спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації» (п. 8). Розділом IV «Заходи щодо забезпечення боротьби з організованою злочинністю» Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [7] на законодавчому рівні передбачена можливість легендарного введення штатних та нештатних негласних співробітників в організовані злочинні угруповання (ст. 13).

Отже, маємо констатувати, що ведення особи до організованої злочинної групи чи злочинної організації для виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття її злочинної діяльності може здійснюватися як в рамках кримінального процесу (як НСРД), так і в межах оперативно-розшукової діяльності (відповідно до Законів України «Про оперативно-розшукову діяльність» та «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю»).

При цьому, відповідно до п. 8 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативні підрозділи уповноважені виконувати спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації відповідно до положень ст. 272 КПК України. Така юридична конструкція норми має рекурсивний характер і на практиці породжує дискусії щодо того, чи вказує вона суто на порядок проведення відповідного оперативно-розшукового заходу, аналогічний до регламентованого у КПК України, або ж на те, що вказаний захід може проводитись виключно як НСРД в ході досудового розслідування.

У контексті дослідження окресленої проблеми, необхідно також звернути увагу, що дискусійним залишається положення ст. 272 КПК України стосовно реалізації органами досудового розслідування можливостей щодо встановлення конфіденційного співробітництва, адже агентурно-оперативна діяльність є не властивою для органів досудового розслідування і не входить до їх основних завдань та функцій. Натомість, відповідно до п.п. 12–14 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, наділені правами: мати гласних і негласних штатних та позаштатних працівників, встановлювати конфіденційне співробітництво з особами на засадах добровільності, отримувати від юридичних та фізичних осіб безкоштовно або за винагороду інформацію про злочини, які готуються або вчинені.

Не менш дискусійним є також зміст поняття «уповноважена особа, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання». Зокрема, відповідно до ст. 13 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», до організованих злочинних угруповань можуть вводитись штатні та нештатні негласні співробітники. Відповідно до ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», оперативні підрозділи мають право «виконувати спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, згідно з положеннями ст. 272 КПК України» (п. 8). Пунктами 13–14 ч. 1 тієї ж статті передбачається, що оперативним підрозділам надане право «мати гласних і негласних штатних та позаштатних працівників» (п. 13) та «використовувати конфіденційне співробітництво» (п. 14), втім, чітко не визначено, хто саме може виконувати спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованого злочинного угруповання. У контексті дослідження відповідного заходу як НСРД, передусім постає питання – чи може бути таким суб'єктом виключно співробітник правоохоронного органу або також і особа, з якою здійснюється конфіденційне співробітництво? Зумовлюють різночитання й терміни «працівник» та «співробітник».

На практиці викликає сумніви також доцільність встановлення обмеженого терміну виконання спеціального завдання, адже виконання будь-якої «операції під прикриттям» може бути як тактичним (короткостроковим), так і стратегічним (довгостроковим). Тільки на організацію та підготовку такої потребується час, який може значно перевищувати шестимісячний термін, адже до її здійснення залучається значний потенціал великої кількості спеціалістів. Потребує також ретельної підготовки введення негласного співробітника до складу організованої групи чи злочинної організації та виведення його після виконання завдання, адже від цього залежить не тільки результативність протидії організованій злочинності, а й, насамперед, здоров'я та життя самого оперативного співробітника.

При нагоді необхідно зазначити, що терміни «введення», «проникнення» та «впровадження», які також часто застосовуються у практичній діяльності, вказують радше на початковий етап виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. Це, в свою чергу, породжує дискусію щодо положень ст. 13 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю». Так, вказівка на те, що негласні співробітники «вводяться під легендою прикриття в організовані злочинні угруповання» трактується як наявність двох самостійних суб'єктів у правоохоронному середовищі: *уповноваженого підрозділу, яким здійснюються заходи щодо введення безпосереднього виконавця у злочинне угруповання та власне*

безпосереднього виконавця – негласного співробітника правоохоронного органу. Відповідно, за таких умов «введення» (для оперативного підрозділу правоохоронного органу), «проникнення» та «виконання спеціального завдання» (для негласного співробітника) можуть розглядатися як окремі етапи оперативного впровадження як різновиду таємних операцій, що передбачають роботу «під прикриттям».

Процес підготовки оперативного впровадження включає: з'ясування задачі; оцінку оперативної обстановки, в якій проводитиметься оперативне впровадження; розробку оперативного задуму; розрахунок та виділення необхідних сил та засобів; раціональний розподіл обов'язків між виконавцями; прийняття та затвердження рішення на проведення впровадження; складання плану впровадження та ряд інших заходів.

Намічені планом оперативного впровадження заходи мають бути ефективними, конкретними, реально здійсненими та економічно доцільними з погляду витрачання коштів.

У плані визначаються цілі та завдання, легенда та лінія поведінки особи, що впроваджується, з урахуванням можливої імітації злочинної поведінки; забезпечення документами прикриття; місце, час та тактичні прийоми впровадження; заходи щодо зашифрування та захисту осіб, що впроваджуються, а, також, інші питання в залежності від цілей і завдань впровадження.

За ходом оперативного впровадження має здійснюватися постійний контроль з боку керівників оперативних підрозділів.

Ключову роль у впровадженні відіграє особистість впроваджуваного, його ділові та розвідувальні якості, уміння зіграти та «озвучити» розроблену легенду.

Виходячи з аналізу зарубіжного законодавства, необхідно зазначити, що у Великобританії існує достатньо широке коло об'єктів і цілей оперативного впровадження. Так, офіцери, які працюють під прикриттям, мають право діяти під вигаданими іменами або іншою легендою з метою: а) впровадження в наявні законспіровані кримінальні чи терористичні організації; б) арешту осіб, які вчинили злочин або яких підозрюють у його вчиненні; в) захисту національної безпеки; г) захисту економічної безпеки Об'єднаного Королівства [10].

Як бачимо, проблема практичної реалізації введення особи до організованої злочинної групи чи злочинної організації для виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття її злочинної діяльності залишається гострою та актуальною для суб'єктів боротьби зі злочинністю.

У матеріалах даних тезах ми спробували привернути увагу практиків та теоретиків до окресленої проблематики, яка наразі

залишається гострою та дискусійною. Враховуючи викладене, видається за доцільне:

1. Удосконалити організаційно-правові засади протидії організованій злочинності шляхом розроблення та прийняття нової редакції Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю».

2. Розмежувати підстави та порядок проведення виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації як НСРД та оперативного впровадження в рамках оперативно-розшукової діяльності.

3. Актуалізувати підзаконні нормативно-правові акти з питань діяльності негласних співробітників правоохоронних органів.

4. Розширити сферу застосування відповідного різновиду таємних операцій на весь спектр особливо тяжких злочинів, у т. ч. виклавши назву ст. 272 КПК України у такій редакції: «Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності».

5. Синхронізувати термінологію, що використовується в різних нормативно-правових актах.

Список використаних джерел

1. Кузнєцов В. В., Савченко А. В. Кримінальне право України: посіб. для підгот. до іспитів за заг. ред. О. М. Джузи. [2-е вид., доп. та перероб.]. Київ: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2007. 300 с.

2. Луценко Ю. В. Проблеми практичної реалізації введення особи до організованої злочинної групи чи злочинної організації для виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття її злочинної діяльності. *Правова держава*. 2023. № 49. С. 157–170.

3. Луценко Ю. В., Макаренко Н. К. Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття кримінально протиправної діяльності організованої групи чи злочинної організації, що вчиняють шахрайські та корупційні правопорушення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 7. С. 364–368.

4. Луценко Ю. В., Тарасюк А. В. Актуальні проблеми удосконалення окремих положень кримінального та кримінального процесуального законодавства України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 388–391.

5. Маньковський Н. Я. Стан наукової розробки виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованих груп. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 1(10), 2016. С. 257–260.

6. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.

7. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30 червня 1993 р. № 3341-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>.

8. Lutsenko Yu., Motyl V., Tarasiuk A., Areshonkov V., Diakin Ya., Kamensky D. Globalization of White-Collar Crime: Far and Beyond National Jurisdictions. *CUESTIONES POLÍTICAS*. 2023. № 76. P. 64–75.

9. Tarasiuk A., Prokofieva-Yanchylenko D., Lutsenko Yu., Danylevskyi A., & Makarenko T. Corporate liability and white-collar crime: Comparative review: Responsabilidad de las empresas y delitos de cuello blanco: Revisión comparativa. *Cuestiones Políticas*. 2023. № 41 (78). P. 523–540.

10. The Use of Covert Human Intelligence Sources: Code of Practice. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/covert-human-intelligence-sources-code-of-practice-2022/covert-human-intelligence-sources-revised-code-of-practice-accessible>.

Макаренко Олександр Юрійович,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри правоохоронної
діяльності та поліцейської Криворізького
навчально-наукового інституту Донецького
державного університету внутрішніх справ,
адвокат, партнер Адвокатського об'єднання
«Альфа лекс».

Макаренко Наталія Анатоліївна,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри цивільного та господарського права
Криворізького навчально-наукового
інституту Донецького державного
університету внутрішніх справ, адвокат,
керуючий партнер Адвокатського
об'єднання «Альфа лекс».

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ

Питання кваліфікації діянь за відповідними статтями кримінального кодексу України, завжди гостро стояли на порядку денному [1]. Позиція представників сторони обвинувачення, в переважній більшості випадків не співпадає із позицією сторони захисту.

Разом із тим, не дивлячись що на сьогоднішній день в роботі правоохоронних органів збільшилась кількість злочинів, фактично пов'язаних із збройною агресією проти України, не варто забувати про